

מכל אלה שהיו לפניו. ככה הם החיים... הפגישה נסתיימה בהצלחה מלאה - לרזיאל. הארגון ניצח. לפי ההסכם, קיבל הארגון בארץ ישראל לידיו את הפיקוד על בית"ר. אמנם בפולין נקבע, להלכה, סדר הפוך, אולם מכיון שהאיש שנתמנה כנציג בית"ר בפולין היה מנחם בגין, שהיה קרוב בדעותיו יותר לארגון מאשר לבית"ר, יצא הארגון מנצח לאורך כל החזית.

תבלין ומיין קאמפרי

שיבתו של רזיאל התמהמהה. לפתע, ביום בהיר אחד, טס ללוד. פקיד ערבי בדק את הספוסרט המזוויף. חשדו נתעורר, והוא ביקש את רזיאל להבחין.

רזיאל היה מוכן לכך. הוא הסתלק מיד, הגיע לשער שדה-התעופה, אמר לשוטרים היהודיים שהוא עולה בלתי ליגלי. השוטרים המיאושה למיפקדה טמכה של ההגנה, פקדו עליו לחכות שם עד שיתקשרו עם מרכזם התל-אביבי. רזיאל לא הסתכן: הוא התחמק מידיהם, הגיע לתל-אביב לבדו.

בינתיים פתחו האנגלים את המזודה שהשאיר בלוד, מצאו בו תבלין וכרך אנגלי של ספרו של היטלר, מיין קאמפף. למחרת היום הודיעה העתונות: מרגל גרמני הגיע ללוד ונמלט.

אחת התוצאות היתה שזו הפעם הראשונה נפלה תמונת רזיאל, שהיתה בפספורט המזוויף, לידי המשטרה. לכן היתה זאת תקופה מאושרת לשישנה: בעלה לא זו מזן הבית בשעות היום. בלילה יצא מחופש לקולנוע נכנס אחרי כיבוי האורות, יצא ממנו לפני הדלקתם. באותם הימים גר ברחוב הנביאים מס' 30, תל-אביב. באותו בית גרה גם אשתו של יאיר.

כעבור זמן מה נקרא לחיפה, כדי להתראות על הר הכרמל עם פנחס רוטנברג שעלה אז שוב לגדולה כאישיות ציבורית וביקש לתווך בין הארגונים הלוחמים. בדרכים ערכו האנגלים חיפושים. רזיאל החליט לנצל את שרות המטוסים שפעל, באותם הימים, בין תל-אביב וחיפה.

אחרי שהמטוס הקטן המריא, שם רזיאל לב שהוא סוטה מדרום, טס ללוד. שם נאסר, הועבר ישר לבית-הסוהר המרכזי בירושלים.

כיצד קרה הדבר? רבים ממנהיגי הארגון הטילו את האשמה על אפרים אילון, מי שהיה אז אחד מראשי שרות הריגול של הארגון ונציגו החשאי של בית"ר, כיום אחד ממנהלי קיבוץ פריז. לפי סברה זו, אילון הוא שיעץ לרזיאל לטוס. בלוד כבר חיכו האנגלים למטוס.

סברה זו התחזקה כאשר נאסרו כל שאר חברי המיפקדה כעבור חודשים מעטים בחדר ברחוב הארנובויץ בתל-אביב, שגם הוא נשכר על-ידי אילון. רק אילון לא נאסר, משום מה, הצליח להסוך לסוחר משגשג תחת שלטון ממשלת המנדט, התעשר. אנשי הארגון ביקשו את רזיאל לערוך משפט נגדו, אולם רזיאל לא שוכנע. לעומת זאת דן אותו לחצי-למותר.

רזיאל עצמו טען שזוהי האשמת-שוא, שלא יעץ כלל לרזיאל לטוס. לדבריו, סטה המטוס מדרום כדי לקחת נוסעים נוסטים בלוד, שם הכיר את רזיאל אותו פקיד ערבי שהבחין בפספורט המזוויף כשחזר מאירופה. נימוק אחד לזכותו: רזיאל לא היה מהסס להרגו, לו היה משוכנע באשמתו.

זה יביא אוחר לתליה!

במשטרה הודיע הנאסר מיד ששמו דויד רזיאל, שהוא מפקד הארגון הצבאי הלאומי, וכי הוא מקבל על עצמו את מלוא האחריות לכל פעולות אצ"ל, כולל הריגת הערבים ביום הששי השחור. היתה זאת עדות שהספיקה בהחלט לפסקדין מוחת. "זה יביא אותך לתלייה!" קרא גיילס, מפקד הבולשת הבריטי, "עליכם למרר! אני לא מאמין שתהיו כאלו הרבה זמן!" חייך לעומתו רזיאל.

מדוע נגה רזיאל כך? הוא ידע שהעובדות ידועות לאנגלים. אך בעיקר היתה זאת החלטה של אופי: הוא לא היה איש מחתרתי, המשתמש בהסוואה ובעורמה כנושא. השמירה על כבודו נראתה לו חשובה יותר. בכל זאת לא חתם על העדות: היה זה יום שבת.

משך 18 יום ישב בצינוק, את האוכל, שקיבל מן החוץ, חילק לשכניו הערביים, בגלל דלקת מוגלתית בחניכיו. משום מה לא הועמד לדין, אלא נשלח לעכו, ומשם לסרפנד. אשתו לא יכלה לבקר. הוא לא מסר כלל שהוא נשוי, כי היה לו חבל על דירתו, שלא נתגלתה.

אחרי המאסר הוועק יאיר מפולין, הפך מנהיג הארגון. אף כי הפיקוד הרשמי שוב היה בידי חנוך סטרליץ. בתקופה זו בוצעו הפעולות הראשונות נגד שלטון הבריטי, נתפסה רחל אוהבת-עמי בנסותה להטמין מוקש בשוק הערבי, נאסר של פוסק מחוז חיפה של האצ"ל. רזיאל שראה בכך תוצאות מן חוסר תיכונן יסודי ורשלנות פיקודית, מתח ביקורת חריפה על הנהלת העניינים. היתה לו הדמיון מהירה להשמיע ביקורת זו באוזנים הנכונות: בספטמבר, חודש אחרי פרוץ מלחמת-העולם, נאסר "המשורר" (כפי שנקרא יאיר בפי חבריו) ושאר חברי המיפקדה הובאו אף הם לסרפנד.

ביום פרוץ המלחמה ציוה רזיאל על מרידור להפסיק את מאמציו לארגן בריחה מן המעצר. עתה סירב לברוח.

ככלים במלון המלך דוד

הסיבה לכך היתה נעוצה בתפיסה ההיסטורית של רזיאל. הוא האמין כי האנגלים ינצחו במלחמה, וכי לפי שעה יש להפסיק את המאבק נגדם. החשבון: במלחמה יחלשו האנגלים באופן מכריע. על הארגון להכין את כוחותיו לקראת

מסעי-כיבוש למחרת יום הנצחון, בעזרת הדיביויות של יהדות אירופה. איש לא חלם עוד על אושוינצ'ים ומיידאניק.

בהתאם לתפיסה זו הגיש רזיאל הסדר תוכני מפורט למיפקדה הבריטית, הציג ברית צבאית: הארגון יגייס את אנשיו בארץ ובאירופה להקמת גייס חמישי באזור הכיבוש הנאצי, תמורת הכרת הבריטים באצ"ל, מתן נשק והדרכה והסכמה למטרותיו הפוליטיות של הארגון בתום המלחמה. לעומת זאת התנגד בתוקף לגיוס הנוער העברי לשורות הצבא הבריטי, פרט למטרות אימונים וגניבת נשק. גישתו היתה כמעט זהה עם זו שהתגבשה, אחר כך, בפלמ"ח.

בסרפנד יכלה המיפקדה לקיים ישיבות בהשתתפות כל החברים. היא ניצלה את ההזדמנות, החליטה כי לא תסכים לשום תנאים תמורת שיחרור חבריה. לא היה על כך כל וילכו.

אולם כעבור חודש הוצא רזיאל, נשלח כבול ומלווה-סומרים למלון המלך דוד בירושלים. שם חיכה לו פנחס רוטנברג, שהשיג בינתיים מן האנגלים את שיחרורו. רוטנברג ציווה על השוטר להסיר בו במקום את הכבלים מידי רזיאל. הוא היה חופשי.

בצאתו מבית המלון הרגיש רזיאל שעוקבים אחריו. הוא פנה אל הבלש, הציג לו לסדר את הענין בידידות, לנוחיות

אנשים שאין להם אימון ליושרו. וכי יתפטר מיד עם צאתם מן המעצר. עד אז ישל את הפיקוד המעשי על איש אחר, יטפל רק במשימה אחת: שיחרור.

עם יאיר, האיש שהיה קרוב לו יותר מאח משך למעלה מחצי תריסר שנים, לא דיבר אף מלה אחת. הוא ידע כי יאיר הוא שהכתוב את המכתב.

אל תעביר את זה!

משך עשרה חודשים ישב רזיאל בביתו, השאיר את הפיקוד המעשי בידי יוסף נבון, קרא ספרי זכרונות של מדינאים אנגליים, חזר על מערכות ופוליאון כשהוא יושב על הארץ, רכון על מסות ענק.

לא היתה זאת סוזה לראויה, גם לא מישחק סכסיטי. רזיאל, שלא חשב את עצמו ליחיד בדורו, האמין בלב שלם כי מיבצע היסטורי צודק ויכלו לא תמיד את המנהיגים הדרושים. יבואו אחרים וימלאו את מקומו. הוא עצמו התכוון להתפנות. סוף סוף, לכתובת ספרים. רק הקרובים לו ביותר הרגישו בפצע העמוק שבלבו.

בראשית קיץ 1940 שוחררו חברי המיפקדה. הם באו לביתו של רזיאל, עתה דירה של חור אחד ברחוב אדם הכהן מס' 8, תל-אביב. קיימו ישיבה שארכה חצי שעה בלבד. היתה זאת פגישה יבשה מאד. דויד ביקש את אשתו מראש לא להכין סעודה ומשקאות.

בישיבה זו התפטר רזיאל רשמית. נוסחה סקודת-יום שנמסרה למזכיר המיפקדה אריה פוסק לשם העברתה לגדודים.

רצה המקרה ובדרכו נתקל פוסק באריה אלטמן, מנהיג המפלגה הרביזיוניסטית. הלה קרא את הפקודה. נדהם. "אל תעביר את זה!" קרא לפוסק, הריץ מיד מברק לז'בוטינסקי באמריקה.

משך כמה ימים נערכה התקפה מרוכזת של חברי התנועה על רזיאל לחזור בו מהתפטרותו, לבל ישאיר את הארגון בידי שטרן. הם דפקו על שולחנו, שברו את מכסה הזכוכית, דרשו ממנו לחזור בו מהתפטרותו, הסתמכו על פקודת ז'בוטינסקי. בלב קשה נצמד רזיאל, לבסוף, לדרישתם.

שטרן הופתע לחלוטין מצעד זה. הוא לא התכוון לפילוג, היה בטוח שילחץ ליטול לידו בלי קושי את הפיקוד על הארגון כולו. אולם עתה לא יכול עוד להיסוג: הפילוג הפך עובדה קיימת. חלק קטן של הארגון, עם רוב הפיקוד הגבוה, הלך עמו. חלק אחר נשאר עם רזיאל. אולם אלפי חבריו פרשו מן הארגון ברגש של בחילה.

ראש בית"ר אינו

בנקודת-השיא של הפילוג ישב רזיאל בישיבה עם מפקדי בית"ר ואצ"ל ששארו נאמנים לו. באמצע הישיבה נכנס מישהו לחדר, הפליט מגרון חנוק: "ראש בית"ר אינו!"

משך כמה שניות שררה דממה המומה בחדר. לפתע דפק רזיאל על השולחן, צעק: "מה?"

הישיבה התפזרה. רזיאל חזר הביתה, התכווץ, כתב כמה שורות של פרוזה שהפכו מיסמך ספרותי עילאי - סקודת יום שיצאה בשמו של בית"ר. בשפתו הנהדרת, בלשונו הקצובה והלאקונית, בעומק הרגש הבלתי-ירגשני, היתה זאת התגלות אופיו של דויד רזיאל.

חסידי רזיאל ובית"ר האשימו את אנשי יאיר ש"רצחו" את ז'בוטינסקי, שבשורות הפילוג שברו את לבו. בכמה מקומות הגיע הדבר כמעט לשפיכת דמים. במצודת זאב, מרכז התנועה בתל-אביב, לא ניתן לאנשי שטרן להיכנס. עד היום רוחת דעה זו בחוגים רבים. אין היא אלא אנדה. האמת ההיסטורית היא כי בשעת מותו לא ידע ז'בוטינסקי כלל על קיום הפילוג. הוא קיבל את מברקו של אלטמן ומברק שני של מפקדי בית"ר, בו דרשו למנות שוב את דויד רזיאל כמפקד הארגון, אך לא הבין את תוכנם. הדבר מוכח במכתב שכתב יום לפני מותו (שהגיע לארץ אחריו), המעיד כי קיבל את הרושם שדויד צירף את מפקדי בית"ר למיפקדתו, ואישר את הדבר. במברק האחרון לפני מותו, ציחה בכתב-סתר כי רזיאל ושטרן יוסיפו לשתף-פעולה במיפקדה אחת.

אלא שבאותו רגע כבר היו קיימים שני ארגונים צבאיים-לאומיים.

כל אחד יחיד!

בתפתח הפילוג, כששני הצדדים לחמו על נפשו ולבו של כל חייל וחיל, הגיעה ההשמצה ההדדית לממדים שהיו עדיין בלתי-ירגילים בימים ההם. בהשמצה הדדית זו כמעט אבדה האמת ההיסטורית. במקומה באה שורה של סברות, שהיו להם קשר מקרי בלבד עם הדמויות האמיתיות.

אחת הסברות היא כי רזיאל היה האיש הנאמן לתנועה, שחשב את הארגון לזרועה בלבד, בעוד ששטרן ביקש לנתק את הקשר. אין השקפה רחוקה יותר מזו מן האמת - ההבדלים בין השניים בשטח זה היו זעירים. אם היה אחד משניהם קרוב יותר לתנועה, הרי היה זה דוקא שטרן. בשעתו, אחרי שקיבל את הפיקוד על בית"ר לפי ההסכם עם ז'בוטינסקי, נאם רזיאל במיפקד גדול בבאר-יעקב, שיסע את ההגדרה (של שמשון יוניצ'מן) כאילו התנועה היא תומורת, והארגון אינו אלא אחד הכלים החשובים בה, התוצרה הקוראת לקרב. קבע רזיאל, בשקט: "ישנו רק כלי אחד ויחיד, התוצרה הקוראת לקרב. הוא לבדו חשוב. (סוף בעמוד 16)

סקודת אבל ת"ש
בית"ר י"ט
תל חי!
ביגון קודר ובאבל תהומי מודיעים לנו בזה כי זאב ז'בוטינסקי החייל הראשון ליהודה וראש-בית"ר נסתלק לבית עולמו, ואינו, כי לקח אותו אלוהים. זאב ז'בוטינסקי, ראש-בית"ר, יציר הגדוד העברי מגן ירושלים, אסיר עכו, גבור המלחמה הנצחית למלכות ישראל ואסיר ההדר בחייו ובפעלו. בימי זכרון הרוחות קטנות האמוניות, מריח היה אודות במחשבים. היפע תמיד-התקיף הנציח בקהל אומללים. הגדול היחיד בהמון הקטנים, השמט פעולה של גאות הלאום והאור הגנוז לתקותיו. מימי הגדוד העברי ועד למלחמת בית"ר נשא במרחבי-הגולה את תלום המכבים הישן. גיבא כך אלמות לרעיין הצבא בישראל, הצבא תלום, הכובש והמשתחרר. גולה נודד, מודח ומעונה, נשא את זה הכובים המזהיר של נצחון חוררתו, ואת זה הסוצים של מנהיג ומורה לעם סורר ומורה. ובמנהיג המופת לדור המדבר, רק מרחוק ראה את ארץ הבחירה ואליה לא בא. על אדמת-גבר הרחק מציון, אך בתוככי בית"ר-בניו תלמידיו בעשותו את צלאכת הקודש. כרע ונפל. בית"ר הקדש את זכרו במלחמתה על ציון וירושלים. אמן. שלטון בית"ר נעוצה בית"ר באר"י

המיסמך ההיסטורי: פקודת היום של רזיאל ביום מות זאב ז'בוטינסקי. לשם הסוואה הוכנס שם בית"ר במקום אצ"ל.

שני הצדדים, ישב עמו לשחק שחמט בקפה עטרה. רק אחרי שנוכח לדעת כי הבלשים הרפו ממנו, חזר לבית אשתו בשכונת הבוכרים.

בבוקר יום המחרת קיבל מכתב של חברי המיפקדה העצורים, שהוגנב החוצה. הוא פתח את המעטפה. קרא אותה. החויר כסיד. "מעולם לא ראיתו כה רותח!" סיפרה שושנה.

המכתב ההיסטורי

היה זה מכתב ששינה את ההיסטוריה של האצ"ל, ושל הארץ כולה. על סמך דבר-יכולות בלתי-מבוססים, שהסתנו אל חברי המיפקדה העצורים, שוכנעו אלה כי רזיאל נכנע לאנגלים, שוחרר על סמך תנאים פוליטיים. הם דרשו ממנו במפגיע לחזור מיד למעצר, בהתאם למוסכם.

מי שהוא אחר יכול היה לראות במכתב זה ביטוי לעצביהם המרוטים של חברי המיפקדה, שנשארו כלואים אחרי שהוא שוחרר, לטשטש את הענין בכמה מלים טובות. אולם רזיאל קורץ מחומר אחר. הרגשת-הכבוד שלו היתה פשוטה, מוחלטת, בלתי-פשרנית. פעם נעלב בויכוח עם אורי צבי גרינברג, סירב לקבל את התנצלותו של הלה, השאיר את ידו המושטת תלויה באויר, שוב לא הוסיף לדבר עמו לעולם.

הפילוג הגורלי של הארגון הצבאי הלאומי התחיל באותו יום, עשרה חודשים לפני שהרגיש בו איש. רזיאל חזר לסרפנד כדי לקחת את חפציו, קיים ישיבה קצרה עם המיפקדה. הוא הודיע לסטרליץ, שחתם על המכתב, שלא יוסיף לעבוד עם

על הסתדרות העובדים הלאומית. אורי-צבי האשים את רזיאל כי רשימת החברים של ההסתדרות היא מיסמך מועיל בלבולשת, וכי קיום רשימה כזאת הוא, למעשה, הלשנה.